

VALLÁS, EGYÉN, TÁRSADALOM

Egy kutatás tanulságai

A társadalmi valóság képének formálásában, az emberi kultúra kezdetei óta kiemelt szerepe van a vallásnak, a vallási tudatnak és az azt megjelenítő személyeknek, közösségeknek. Kortól és diszciplináris keretektől függetlenül, a vallási jelenségek kutatása mindig fontos területe volt a magyar és ezen belül a szegedi tudományművelésnek. Ehhez a hagyományhoz kapcsolódott egy fiatal kutatókból álló csoport, amely a multidiszciplinaritást tudatosan vállalva, egy-egy specifikus területet esettanulmányokon keresztül vizsgált.

A vállalkozás a vallás-egyén-társadalom összefüggésrendszerét a hellenizmus korának vallási sokszínűségétől, a vallás közösségi építőszeropét szemléletesebben mutató késő középkoron át, a kora újkor közösségépítő törekvéseiig, majd a modern és posztmodern korunk sajátos, kiscsoportokat és új vallási mozgalmakat erősítő individuális világáig ragadta meg és fogta át. Ez adja kutatásunk újszerűségét: egy problémakört állítottunk a középpontba, s azt vizsgáltuk több diszciplina sajátos kérdésfelvetése, módszertana alapján különböző történeti korokra vonatkozó esettanulmányokban.

Többek között vizsgáltuk az egyes vallási közösségek és személyek társadalomalakító szerepét, s megpróbáltuk komplex analízisét nyújtani olyan, a kelet-európai társadalmakban kibontakozó új vallási folyamatoknak, amelyek a vallás és politikum, a vallási és nemzeti identitás viszonyrendszerének átalakulását vetítik előre. Ez utóbbi már újabb kutatási probléma alapja is lehet.

A kutatások elért eredményeinek széleskörű – nem kizárólagosan tudományos – publicitást biztosítunk, és a közvélemény figyelmét igyekszünk felhívni a vallások magyarországi kutatását feladatául választó tudományos műhelyek – közte a szegedi – munkájára. Minden kutató minden eredményét nem lehet egy rövid előszóban felsorolni. Csupán a levéltári és a terepkutatások révén megvalósított elsődleges forrásfeltárásokat szeretném megemlíteni, amelyek révén eddig ismeretlen, új adatokat tártak fel a kutatók a jezsuita magyar misszióról, egy 19. századi alföldi kisváros vallási társulatairól, egy eddig teljesen figyelmen kívül hagyott forráscsoportról, a 19-20. századi imakönyvekről, a keresztény könnyűzene forrásairól, terjedéséről, közösségképző erejéről, a 20. századi változó értékrendnek megfelelően a példaképnek választott hősök és szentek tiszteletéről. A középkori Csanádi Egyházmegyében, de általában a katolikus egyházban fontos szerepet játszó káptalan összetételét, szerepét megismerhetjük. Kora újkori és napjainkbeli példák mutatják a világi és egyházi hatalom együttélését, konfliktusait és együttműködését, a vallás és a politika kapcsolatát. Feltártuk Árpád-házi Boldog Margit szentté avatásának iratait is, amiknek feldolgozása bizonyára még éveket vesz igénybe, s több új monográfiát, számos tanulmányt eredményez majd.

Pályázatunk annak idején a benyújtó *SZTE Néprajzi és Kulturális Antropológiai Tanszék* mellett a frissen megalakult *Bálint Sándor Valláskutató Intézet*hez

kapcsolódott, az ott alkalmazott munkatársak többségének biztosított kutatási támogatást. Tudjuk, hogy az ígéretesen indult intézet 2012 októberében megszűnt, sajnálatos úrt hagyva maga után. Ezt a hiányt jórészt azonban pótolja a 2013. július 1-vel megalakult *MTA-SZTE Vallási Kultúrakutató Csoport*, amelynek munkatársai a *Bálint Sándor Valláskutató Intézet* elbocsátott kutatóiból kerültek ki, s amely jórészt tematikusan is folytatja az ott megkezdett munkát.

A pályázatba tizenhárom kutató, kilenc doktori hallgató és három, már minősített kutató kapcsolódott be: Babarcsi Dóra, Fábiánné Gyöngyössi Orsolya, PhD Frauhammer Krisztina, Gyertyános Éva, Kunt Gergely, Munding Márta, PhD Povedák István, Povedák Kinga, Szilágyi Tamás, Dr. Thorday Attila, PhD Tóth Péter, G. Tóth Péter, Varga Tibor Róbert. 2013-ban doktori (PhD) fokozatot szerzett Babarcsi Dóra, Kunt Gergely és Munding Márta. Többen pedig a közeljövőben nyújtják be és védik meg értekezésüket.

A negyedik kutatási év vége felé közeledve elmondhatjuk, hogy az új alap kutatási eredmények magyar és idegen nyelvű, hazai és nemzetközi tudományos konferenciák előadásaiban, tanulmányokban, ismeretterjesztő előadásokban, doktori értekezésekben, könyvekben, s a *Hereditas* címmel útjára bocsátott, ám első kötetének megjelenése után megszűnt idegen nyelvű periodikában láttak napvilágot. Eddig öt könyv és százhusznál több magyar és idegen nyelvű tanulmány jelent meg. És a nagy betakarítás még csak ezután következik. E konferenciakötet mellett hamarosan újabb könyvek látnak majd napvilágot. S mindez nem valósulhatott volna meg az OTKA nagyvonalú támogatása nélkül!

Mostani konferenciánkon nem mindegyik kutató tartott előadást, hiszen a hosszú négy év alatt többük pályája jelentős mértékben módosult. Néhányan ösztöndíjjal külföldi tanulmányúton, s ezért távol vannak. Ezért lehetőséget biztosítottunk a pályázatban nem szereplő kutatóknak is ahhoz, hogy a problémakörhöz kapcsolódó kutatásaikról beszámolhassanak. Mindez jól jelzi azt, hogy az OTKA kutatás ideje alatt a Szegedi Tudományegyetem Néprajzi és Kulturális Antropológiai Tanszéke a hazai vallási néprajzi és vallásantropológiai kutatások összefogásában, inspirálásában megerősítette már korábban elfoglalt helyét, s fontos szerepet játszik a nemzetközi tudományos életben is.

Szeged, 2013. december

Barna Gábor
témavezető